

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

NOMÉS SÓN DONES

— *Carmen
Domingo*

Sala Petita
08/10/15 — 08/11/15
#noméssóndones

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

Informació pràctica

Sala Petita
08/10/15 — 08/11/15
#noméssóndones

Horaris:

Dimecres, dijous*, divendres i dissabte: 20 h

Diumenge: 18 h

*Excepte els dijous 22/10 i 29/10: només funció escolar a les 17 h

Durada:

1 h 20 min (sense entreacte)

Preu:

Tarifa general: 23 €.

Tarifa 50%: 11,5 €. Joves de fins a 35 anys, Carnet jove i aturats (excepte divendres i dissabte nit).

Tarifa especial: 19,5 €. Compra abans de l'estrena, dia de l'espectador (dimecres), abonats del TNC (entrades fora de l'abonament), grups (+ 10 persones), + 65 anys, discapacitats, i famílies nombroses i monoparentals. Divendres i dissabte nit: joves de fins a 35 anys, Carnet jove i aturats.

Servei educatiu: 12 € . Centres educatius i escoles d'adults en funcions escolars i de públic en general.

Nou! Programes de sala en format digital:

Disponibles des d'abans de l'estrena i amb actualitzacions constants a www.tnc.cat . Per consultar abans i després de veure cada espectacle.

TNC & TAPES

Posem en marxa un nou concepte gastronòmic per adaptar-nos als nous temps i gustos dels espectadors. Amb noves tapes i *plattillos*, de la mà de Singularis.

La barra del TNC ofereix una àmplia varietat de tapes del dia que canvien segons mercat. Una fórmula divertida, fàcil i sempre diferent per gaudir abans o després de la funció.

I també els menús «Exprés» i «Piscolabis del teatre», que es poden tenir a punt i sense esperes amb reserva prèvia.

Arquitectura i gastronomia: la barra del TNC & TAPES es troba en un entorn privilegiat, el vestíbul principal del Teatre, des d'on es pot admirar l'arquitectura de Ricardo Bofill o gaudir d'unes excepcionals vistes de la ciutat a través dels grans finestrals que l'envolten.

Més informació i reserves: 93 306 57 29 restaurant@tnc.cat

Activitats complementàries — Només són dones

El Teatre Nacional de Catalunya no vol ser només un espai d'exhibició d'espectacles, sinó sobretot un espai de reflexió i articulació de les arts escèniques catalanes.

Per això, dediquem un gran esforç al llarg de la temporada a totes les activitats «complementàries», entre les quals hi ha projectes de llarg recorregut amb algunes de les principals institucions culturals públiques catalanes.

Conversa amb Carme Portaceli

Cicle lectures escèniques

Biblioteca El Clot – Josep Benet (Plaça de les Glòries Catalanes, 37-38, Barcelona).

14/10/15, 19 h, activitat gratuïta

El periodista Albert Lladó dialoga amb diferents directors de la temporada, per aprofundir en la seva lectura sobre el muntatge que han presentat al TNC.

Cicle organitzat amb les Biblioteques de Barcelona, que té lloc a diferents biblioteques de la ciutat al llarg de la temporada.

www.tnc.cat/lectures-esceniques

Col·loqui amb Luís-Anton Baulenas

Cicle de col·loquis

TNC, Sala Petita

16/10/15, en acabar la funció de les 20 h, activitat gratuïta

Els col·loquis sobre els espectacles compten amb la presència d'una persona destacada de la nostra cultura. Són una ocasió única per aprofundir en cada proposta escènica amb la mirada particular d'un espectador privilegiat.

www.tnc.cat/colloquis

Amb la presència de Lluís-Anton Baulenas, escriptor, Carme Portaceli, directora de l'espectacle i la companyia artística.

Lluís-Anton Baulenas: novel·lista i dramaturg, la seva obra ha estat reconeguda amb guardons tan prestigiosos com el premi de la Crítica Serra d'Or, el Prudenci Bertrana o el premi Ramon Llull, que va guanyar amb la novel·la sobre els camps de concentració a la Guerra Civil espanyola *Per un sac d'ossos*. Com a guionista cal destacar la seva col·laboració amb el director de cinema Ventura Pons a *Anita no perd el tren* o *Amor idiota*.

Conferència amb Carmen Domingo i Aram Monfort

Cicle al Memorial Democràtic (Peu de la Creu 4, Barcelona)

Les presons i els camps de concentració franquistes

28/10/2015, entrada lliure amb aforament limitat.

El TNC col·labora amb el Memorial Democràtic en l'organització d'un cicle de converses sobre memòria històrica amb els creadors dels espectacles.

Conferència *La repressió franquista a les dones* a càrrec d'Aram Monfort, historiador, i presentació de *Només són dones* per Carmen Domingo, autora del text. Seguidament s'obrirà un torn obert de paraules amb el públic.

Text, dansa i música en directe en un espectacle contra l'oblit

Cinc històries entrelaçades sobre els sofriments de milers de dones a les presons de l'Estat espanyol durant la Guerra Civil i, posteriorment, durant el franquisme. Esposes, mares, filles i germanes, però també, i sobretot, militants, sindicalistes, guerrilleres i lluitadores incansables per la democràcia i pels drets adquirits durant la República, que han estat les grans oblidades de la nostra història.

Míriam Iscla, acompanyada de la presència colpidora de Sol Picó i la música magnètica de Maika Makovski, protagonitza aquest espectacle contra l'oblit.

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

Només són dones

Carmen Domingo

Direcció

Carme Portaceli

Amb

Míriam Iscla

Maika Makovski

Sol Picó/Xaro Campo

Espai escènic

Paco Azorín

Coreografia

Sol Picó

Música original

Maika Makovski

Vestuari

Antonio Belart

Il·luminació

Miguel Muñoz

So

Efrén Bellostes

Caracterització

Toni Santos

Realització d'audiovisuals

Lala Gomà

Edició d'audiovisuals

Lucia Albano

Ajudanta de direcció

Judith Pujol

Ajudant d'escenografia

Adrià Pinar

Ajudanta de vestuari

Carlota Ricart

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

Confecció de vestuari

Taller de Goretti

Equip tècnic i de gestió FEI Factoria Escènica Internacional

Adrià Pinar (Cap tècnic)

Roger B. Sardà (Cap de Producció)

Agraïments

Celler Frisach, Eugènia Estrell, Belén Feduchi i Miguel Vega.

Producció

FEI Factoria Escènica Internacional

Amb el suport de l'ICEC i l'ICUB

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

Presentació de la directora de l'espectacle, Carme Portaceli

Només són dones de Carmen Domingo és una obra que parla de les dones durant la Guerra Civil i el començament del franquisme. Cinc dones que viuen la nostra nefasta i terrible guerra feixista anomenada «la Guerra Civil». L'autora ha ajuntat realitat i poesia tot dramatitzant algunes històries que van succeir en la realitat.

La memòria de la guerra ha ocupat un espai essencial en les famílies de les víctimes i nosaltres volem explicar aquesta realitat silenciada barrejant tres llenguatges escènics que ajuden a connectar aquestes vides directament amb el nostre cor. Volem parlar de les dones que, pel fet de ser-ho, van ser el punt de mira del dictador mentre tiraven endavant les seves famílies amb els homes afusellats, desapareguts o empresonats, mentre feien la resistència als seus pobles o ciutats, mentre lluitaven per un món millor i ningú les ha tingut en compte ni ara ni llavors. Heroïnes que van treballar a la resistència amb força i sense oblidar que la lluita per la democràcia va matar molts dels seus éssers estimats, així com també moltes d'aquestes dones condemnades a estar-se a l'ombra.

La República va significar per a les dones la conquesta de l'espai públic. El dret a vot, l'educació i el divorci són el reflex d'un esperit alliberador que la «cruzada» catòlica va trencar de soca-rel.

La repressió de la dona durant la dictadura franquista va ser per una raó doble: per «rogos» i per alliberades. I el càstig també va ser doble: les dones van ser jutjades i condemnades per tribunals militars per delictes «d'auxili, incitació o excitació a la rebel·lió», és a dir, per «rogos».

D'altra banda, es produeix una segona condemna social: la reclusió a l'espai domèstic i l'abandonament dels espais públics que només podien ser ocupats exclusivament per homes.

Hi havia un tercer càstig que era utilitzar les dones com a botí de guerra: el cos femení es feia servir per evidenciar el poder dels homes.

La invisibilitat de la lluita i del patiment de les dones impregna, fins i tot, els propis estudis sobre la memòria històrica.

Algunes d'elles van declarar coses com: «L'única pena que em queda al cos, després de tot el que hem patit en aquesta vida, és morir sense que els joves sàpiguen el que hem lluitat per tenir una democràcia en aquest país».

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

Presentació de Carmen Domingo, dramaturga de *Només són dones*

Las Ventas, Saturrarán, Amorebieta, Les Corts, València, Palma de Mallorca, Sevilla, Málaga, Melilla, Segovia i tants d'altres llocs van ser centres penitenciaris exclusivament femenins. Allí anaven dones que eren esposes, mares, filles, germanes, cosines... però també, i sobretot, militants, sindicalistes, guerrilleres i lluitadores incasables per la democràcia i pels drets adquirits durant la Segona República.

I allí es troben i des d'allí ens parlen les nostres protagonistes de *Només són dones*. Cinc dones, cinc històries entrelaçades que, ajudades de la ficció, però creades a través de moltes històries reals, ens expliquen els sofriments i les penúries que van viure milers de dones a les presons arreu de l'Estat espanyol.

Per això, el text, encara que és el reflex d'una situació històrica concreta, és una crida universal al reconeixement que tenim el deure de donar als centenars de milers de dones immerses en conflictes bèl·lics de diverses índoles i en diferents països, que van lluitar per crear un món millor i en molts casos van morir en l'intent.

Carmen Domingo, *Con voz y voto. Las mujeres y la política en España (1931-1945)*

A principios del siglo XXI, poca gente se pregunta cómo se ha obtenido este o aquel derecho, le interesa saber cómo se ha alcanzado este o aquel logro o le importa conocer qué supuso en la vida de las españolas perder todos aquellos derechos que se consiguieron tras la legitimación de la Segunda República y desaparecieron tras la Guerra Civil y la posguerra. La desidia, o, simplemente, la falta de posibilidades de acceder a una realidad anterior, distinta a la actual, ha hecho que nos preocupemos por otros asuntos y dejemos al pasado por pasado. Por no mencionar que, tal vez, en la misma sociedad en la que nos ha tocado vivir no interese por tal o cual motivo que conozcamos nuestros propios antecedentes por inmediatos que éstos sean, porque el desconocimiento evita preguntas embarazosas acerca del transcurrir del pasado histórico reciente.

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

Carmen Domingo

Llicenciada en Filologia Hispànica a la Universitat de Barcelona, va viure un any a Rabat, treballant a la Universitat d'Ain Choc (Casablanca) com a docent i investigadora (1993-1994). Ha estat coordinadora de continguts del web www.nosotras.com, i actualment col·labora amb mitjans com el diari *Público*, *El viajero*, *El País*, *Marie Claire* i *Time Out*.

És autora de l'obra teatral *Yo maté a mi hija* (Sala Muntaner, 2014), i entre els seus llibres es poden mencionar *Con voz y voto. Mujer y política en España entre 1931 y 1945* (Lumen, 2004), *Nosotras también hicimos la guerra* (2006), o *Conversaciones de alcoba* (Edebé, 2009), una novel·la que narra les històries de les tres dones més influents del falangisme.

Carme Portaceli

Entre els darrers espectacles que ha dirigit, cal mencionar *El President* de Thomas Bernhard (TNC, 2014), *Krum* de Hanoch Levin (Festival Grec, 2014); *Las dos bandoleras* de Lope de Vega (Compañía Nacional de Teatro Clásico, 2014); *El vídeo no el veu ningú* de Martin Crimp (Festival Grec i CDN, 2012) o *Els baixos fons* de Maxim Gorki (TNC, 2012).

Des de 2004 és directora artística de la FEI – Factoria Escènica Internacional. Entre els premis que ha rebut, cal destacar un Max a millor text teatral per *Fairy* (amb toni Martín), un Premi de la crítica al millor espectacle per *Què va passar quan Nora va deixar el seu home* d'Elfriede Jelinek i un Serra d'Or al millor espectacle per *La missió* de Heiner Müller.

Mary Nash, *Treballadores: Un segle de treball femení a Catalunya [1900-2000]*

La victòria dels militars insurgents en la Guerra Civil va tancar brutalment el camí de les dones cap a la igualtat i la ciutadania. En el marc de la violència extrema de la postguerra, la dictadura franquista va derogar la democràcia, va abolir la legislació republicana i va destruir els drets i la llibertat. Moltes dones van ser brutalment reprimides, empresonades o executades a causa de la seva lluita durant la Guerra Civil i per la seva resistència al règim dictatorial. Treballadores, mestres, bibliotecàries, infermeres, oficinistes i dones de tots els oficis van ser depurades del seu treball i van patir els rigors de la dictadura. [...]

Franco acusà la Segona República de corrompre les dones i de contaminar la seva feminitat. Va posar en marxa una veritable contrarevolució de gènere i pretenia construir una nova dona per a l'Espanya franquista. Enfront del model igualitari republicà de drets i de ciutadania, establí la desigualtat i la dependència femenina. De fet, la redefinició del rol de les dones esdevingué una peça clau en la maquinària repressiva del règim dictatorial. La legislació, el sistema educatiu i institucions com la Secció Femenina i l'Església van imposar un implacable ordre patriarcal que regulava la subordinació de les dones i la supremacia masculina. Convertides en éssers subalterns, sense drets ni esperança de llibertat, van ser confinades a la domesticitat forçada de la llar i obligades a sotmetre's a la tutela dels homes.

Sota la influència del nacionalcatolicisme i del nacionalsindicalisme, l'Estat franquista va reprendre un arcaic codi de domesticitat que relegava la dona al santuari de la llar en nom del sagrat deure com a «àngel de la llar» i «perfecta casada». La noció d'un únic destí biològic i religiós de la maternitat va ser indiscutible. Pilar Primo de Rivera, delegada nacional de la Secció Femenina de la Falange, l'única organització política femenina del règim, declarava en un discurs de 1940 que la maternitat era un mandat biològic, cristià i espanyol ineludible. La Nova Espanya franquista va establir un marc legal que discriminava obertament les dones i les restringia al món familiar, regit per l'única autoritat masculina. El nou arquetip femení es basava en la domesticitat, la submissió i el pudor. A més, l'auge del nacionalcatolicisme va coincidir amb la croada per a la restauració de la família com a fonament bàsic del Nou Estat, el guardià de la qual era la nova dona franquista. [...]

L'Espanya franquista va anul·lar immediatament els drets laborals igualitaris introduïts per la Segona República. En plena Guerra Civil, el 1938, el Fuero del Trabajo va rebutjar el treball assalariat femení en declarar que l'Estat «liberará la mujer casada del taller y de la fábrica». El règim va abolir els drets republicans que havien suprimit qualsevol discriminació laboral de les treballadores casades. Tractava d'expulsar-les del mercat laboral amb disposicions oficials i la coacció social i nacionalcatòlica que les estigmatitzava perquè s'allunyaven de la correcció femenina i perquè desatenien les obligacions domèstiques. De manera paral·lela, el règim va aplicar mesures protectores a la família patriarcal per forçar la total

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

dedicació de les treballadores casades a la llar i a la maternitat, en un context de promoció de polítiques pronatalistes. La concepció orgànica del Nou Estat va reforçar la figura del pare com a cap de família. Així, la Llei de subsidis familiars (1938) i el Plus de càrregues familiars (1945) van establir un model patriarcal de treballador, cap de família i mereixedor d'un sou familiar. Les lleis van reforçar la dependència femenina en regular que el marit podia percebre el sou que guanyava l'esposa (1944) i durant gairebé 40 anys, fins al maig de 1975, qualsevol dona casada necessitava l'autorització marital per tenir un contracte laboral.

Mary Nash, *Roges. Les dones republicanes a la Guerra Civil*

Malgrat la continuïtat de les representacions femenines més tradicionals, l'efecte de la guerra transformaria les vides de les dones i en canviaria les expectatives i la imatge d'una manera significativa, ja que durant les primeres setmanes es van comprometre espontàniament en l'esforç bèl·lic trencant amb les barreres habituals que les mantenien aïllades de la vida social i política. La guerra va ampliar els horitzons de l'activitat femenina i li va obrir nous camps d'acció. Milers de dones van sortir al carrer sense acompanyant i amb una major llibertat de moviment. Van participar en múltiples activitats de guerra alçant barricades, cuidant els malalts, organitzant la tasca d'assistència, cosint uniformes o teixint, ocupant-se de serveis auxiliars, organitzant cursos educatius i de formació professional, i treballant en el transport o a les fàbriques de munició.

La guerra va implicar noves funcions per a les dones i expectatives d'ampliació del seu àmbit d'activitats. Encara que eren limitades i no trencaven amb la divisió de gènere del treball, la segregació laboral o l'adjudicació d'àmbits diferenciats d'actuació, es va produir, tanmateix, una obertura dels horitzons socials, polítics i culturals. Van crear una abundància de feines i d'idees, i, trencant amb les restriccions del passat, milers de dones van impulsar la seva participació immediata en la resistència antifeixista mentre alguns grups es van llençar a la causa revolucionària.

Els plantejaments i les activitats de milers de dones es van tornar decididament combatives. Les revistes de les organitzacions femenines parlaven del naixement d'una albadia brillant plena d'esperança per a elles. Encara que no hi havia dubte que la participació de les dones en l'activitat política i la guerra formava part d'un procés més ampli de canvi social que la fomentava, les dramàtiques circumstàncies provocaven optimisme, fins i tot eufòria, i la sensació que el ritme del canvi s'accelerava, juntament amb la convicció que aquest canvi afectaria especialment les dones, amb un nou reconeixement dels seus propòsits i capacitats. [...]

Les dones es van convertir en heroïnes quan es van fer equivalents als homes. Però elles mateixes mencionaven la necessitat de ser útils, de fer un paper positiu i vèncer els prejudicis i la conducta convencional per formar part de manera decisiva en la lluita antifeixista. Aquelles que consideraven que la guerra era l'inici d'una època revolucionària, tenien sens dubte una perspectiva optimista dels canvis immediats. [...] Sens dubte, la quantitat de dones que s'identificaven amb la lluita revolucionària era limitada. Indiscutiblement, moltes romanien aïllades de l'esforç bèl·lic i de la lluita antifeixista, i es dedicaven a la supervivència personal. Tanmateix, és molt important que milers de dones espanyoles es lliuressin a la causa col·lectiva d'eliminar el feixisme. La mobilització popular femenina va tenir lloc a gran escala [...] i les iniciatives i activitats van prosperar intensament entre milers de dones anònimes.

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

Evidentment, se sap més dels personatges notables que van guanyar fama i reconeixement en la política, que de les dones anònimes. Dolores Ibárruri i Federica Montseny eren figures importants i creadores de mites. L'excel·lent talent oratori de la dirigent comunista Ibárruri, coneguda popularment com la Pasionaria, no només va ser aclamada entre les files comunistes sinó que li va atorgar un reconeixement nacional i internacional. [...] L'anarquista Federica Montseny va ser sens dubte un altre mite femení a l'escenari de la guerra. Com a dirigent destacada del moviment anarquista, escriptora prolífica i activista revolucionària, Montseny va tenir un paper decisiu en la mobilització contra el feixisme. [...] Montseny i la Pasionaria constitueixen dos símbols destacables de l'extraordinari paper de les espanyoles en la resistència al feixisme. Altres dones una mica menys famoses tindrien papers notoris i importants en la guerra. Entre elles figura Margarita Nelken, socialista que es va convertir al comunisme durant la guerra i va inspirar el nom d'un grup femení sindical socialista; la socialista Matilde Huici; la republicana Victòria Kent; la republicana d'Esquerra Catalana Dolors Bargalló; i l'anarquista Lucía Sánchez Saornil. D'altres es van incorporar a l'Administració pública, als ajuntaments i als càrrecs públics.

La mobilització popular femenina no només englobava una elit minoritària de dones polititzades amb anterioritat, sinó també —cosa encara més important— milers de dones espanyoles que fins aleshores havien estat marginades de les diferents dinàmiques socials i culturals de la societat espanyola, i que es van comprometre a la causa col·lectiva de combatre el feixisme. Aquesta mobilització massiva estava dirigida principalment a través de les organitzacions de dones, el nombre de les quals va augmentar de manera espectacular al llarg dels anys de guerra. L'activisme femení es va dur a terme a nivell col·lectiu i les organitzacions de dones dissenyaven polítiques per captar i canalitzar la seva energia i el seu potencial cap a la lluita antifeixista.

David Ginard i Féron, «Dones i antifeixismes a Europa. El cas espanyol (1939-1951)», dins *Dona i lluita democràtica al segle xx*

La participació de les dones en l'èxode republicà espanyol de 1939 ha estat tradicionalment infravalorat per la historiografia. Sens dubte, aquesta invisibilització del fenomen s'explica fonamentalment perquè l'estudi de l'èxode dels derrotats a la Guerra Civil s'ha centrat en bona part en la reconstrucció de les peripècies viscudes per dirigents polítics i figures intel·lectuals de l'Espanya republicana, entre els quals la proporció femenina era molt escassa. [...] En qualsevol cas, a l'hora d'analitzar l'experiència històrica de l'exili cal fugir igualment de la tendència a establir una separació rígida entre una esfera pública associada exclusivament als homes i una esfera privada associada a les dones; estudis sobre els relats de vida masculins i femenins han incidit en l'entrellaçament de compromisos i privacitats comuns a ambdós gèneres. [...]

Quant al perfil de les dones exiliades, els treballs de Pilar Domínguez indiquen que la majoria eren casades i hi predominava el grup d'edat entre 25 i 40 anys. Procedien fonamentalment de Catalunya, Castella i Andalusia. Tenien escassos estudis i la majoria eren mestresses de casa. Les que formaven part del món laboral treballaven sobretot en el sector industrial (sector tèxtil) i en el terciari, dins el qual destacava un sector de mestres, intel·lectuals i professionals. Pensem que, tanmateix, en els anys republicans i de guerra havia aparegut un nodrit nucli d'activistes polítiques, pertanyents en general a la minoria més preparada i culta de dones espanyoles, la major part de les quals es desplaçaren a l'exterior en produir-se la derrota republicana. Aquest fou el cas d'antigues diputades com Dolores Ibárruri, Matilde de la Torre i María Lejárraga. [...]

No hi ha dubte que les dones lideraren la reconstrucció dels espais domèstics trencats. Pensem, per exemple, en el cas de les exiliades a França, que aviat es veieren afectades per la *debacle* que seguí l'ocupació alemanya. Una ordre de l'11 de setembre de 1939 establia la prioritat de la població francesa evacuada davant dels estrangers a l'hora d'ocupar places als albergs i l'abril de 1940 aquests foren clausurats. Centenars de republicanes exiliades que no tenien relacions familiars ni contactes al país quedaren en una situació particularment delicada. Les possibilitats d'obtenir una col·locació laboral eren molt inferiors a les dels homes, si bé una part aconseguiren ser contractades en l'agricultura, en la indústria o en el servei domèstic. En qualsevol cas, calia organitzar a corre-cuita unes llars familiars de bell nou en modestíssimes pensions o en pisos barats llogats, molt sovint compartits per diverses famílies. [...]

Un altre àmbit destacat d'actuació de les dones exiliades fou el relatiu a l'educació dels infants al país d'acollida. D'una banda, en el cas mexicà s'ha de destacar el rol desenvolupat per educadores i professores en centres educatius tan emblemàtics com el Colegio Madrid fundat el 1939, o l'Institut Luis Vives, fundat el 1941, l'Academia Hispano-Mexicana o l'Instituto Hispano-Mexicano Ruiz de Alarcón, esdevinguts aviat model d'educació krausista de notable incidència al país asteca.

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

Però també les refugiades que es dedicaven a altres oficis i professions o les que exercien com a mestresses de casa protagonitzaren el guiatge del procés de formació de les noves generacions nascudes a l'exili. Altrament, les republicanes transterrades contribuïren al manteniment de les arrels dels infants i els joves. El fet que un elevat percentatge de dones, sobretot les de més edat, restassin recloses a l'espai privat i centrassin la seva existència en la llar, en connexió amb altres membres del col·lectiu refugiat, explica que molt sovint tinguessin més dificultats que els homes per a integrar-se dins la nova societat. Precisament, per aquest motiu, eren elles sovint les qui millor conservaven elements de la cultura originària, tals com les tradicions culinàries, les llegendes i cançons tradicionals, o la parla. I dins d'aquest manteniment dels llaços culturals, no hi ha dubte que moltes mestresses de casa efectuaren una tasca important de transmissió de la identitat republicana espanyola cap a les noves generacions.

Pilar Folguera Crespo, «La II República, entre lo privado y lo público (1931-1939)», dins *Historia de las Mujeres en España*

Los ocho años que transcurren entre 1931 y 1939 son un período demasiado corto como para definir cambios radicales en el comportamiento de la población; sin embargo, sí pueden definirse algunas tendencias que se producen a raíz de los acontecimientos políticos que afectarán el conjunto de la sociedad española. De acuerdo con el censo de 1931, había en España un total de 12.065.566 mujeres y 11.498.201 varones. [...] El número total de la población se había incrementado de forma incesante desde principios de siglo, ya que desde esas fechas se había iniciado el despegue demográfico, lo que supuso que durante la década de los treinta, más concretamente entre 1931 y 1941, la población se incrementaría en 2.304.104, de los cuales 915.476 eran varones y 1.388.628 eran mujeres. [...] A partir de 1914 se produce en España una segunda revolución demográfica, en la que hay un claro descenso de la natalidad, inferior al 30% debido, entre otras razones, a que se produce un control voluntario de la natalidad.

El descenso de la natalidad es especialmente significativo durante los años de la República. Las razones, según apunta Gloria Núñez, son diversas. Por un lado la continuidad en el proceso de descenso de la natalidad que conlleva el cambio demográfico, a lo que hay que añadir el proceso de industrialización, urbanización y el descenso en la tasa de mortalidad, lo que inclinaría a la población femenina a tener menos hijos. A estas circunstancias, debe añadirse la desfavorable coyuntura económica de la década, lo que a su vez repercute en la regresión de la nupcialidad y limitación voluntaria del embarazo. [...]

Durante estos años se produce una asimilación de los principios neomalthusianos en los presupuestos teóricos anarquistas con una clara proyección social. El control de natalidad se vincula a partir de entonces con la independencia y autodeterminación personal, la formación de un nuevo hombre y una nueva mujer de carácter integral, en los que la libertad, el desarrollo del potencial sexual y la maternidad consciente se desarrollan en un marco general de una revolución social, tal como quedaba reflejado en las páginas de *Estudios*. El discurso anarquista sobre la necesidad del control de la maternidad se desarrolla además en lo referente al uso de anticonceptivos y la planificación familiar. Afirman los anarquistas que el rechazo a las doctrinas neomalthusianas entre la clase obrera se debe, en gran medida, al predominio de la moral tradicional en el seno de la clase obrera española.

La defensa por parte de la corriente anarquista de la necesidad de un control de la natalidad se realiza en base a diversos argumentos: la mejora de las condiciones de vida y de trabajo de la clase obrera, la reducción del paro forzoso, ya que el menor número de hijos garantizaría una mejor distribución de los ingresos familiares, y una menor competencia por los puestos de trabajo. Se argumenta también que el control de la natalidad supone una mayor protección

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Només són dones

de la salud para las mujeres. [...] Pero los planteamientos anarquistas van más allá en su defensa de la utilización de los métodos anticonceptivos. Consideran que la maternidad no deseada supone una carga para las mujeres que las sitúa en inferioridad de condiciones respecto de los hombres, de forma que la función biológica de la reproducción explica en gran medida la subordinación social de las mujeres. En este sentido, los anarquistas durante los años treinta afirmarían que «la defensa de la maternidad consciente supone un instrumento en la lucha por la liberación de la mujer». [...]

La polémica sobre el trabajo asalariado de las mujeres se difunde durante los años de la II República entre los diversos sectores de opinión y entre las diferentes fuerzas políticas. La posición dominante es la de mostrarse contrarios a que las mujeres desempeñen una actividad remunerada fuera del hogar, especialmente si se trataba de mujeres casadas. Políticos, médicos, teólogos coinciden en afirmar que existe una rígida división de tareas entre hombres y mujeres y consideran el trabajo extradoméstico como algo que desnaturaliza la única misión para la que las mujeres están dotadas: la de esposa y madre. Se considera que el trabajo supone un peligro para la institución familiar y para la estructura jerárquica que «naturalmente» Dios ha asignado a cada miembro de la familia, ya que la independencia económica de las mujeres que trabajaban fuera del hogar suponía una grave afrenta para la dignidad del marido. [...] Los partidos promonárquicos, Renovación Española y Comunión Tradicionalista, compartían las mismas tesis. [...] En los partidos de ideología marxista se observa un cambio sustancial respecto de los partidos anteriores en relación con el trabajo asalariado de las mujeres.

Josefina Cuesta Bustillo, «La otra mitad de la humanidad», dins *Historia de las Mujeres en España. Siglo xx*

Democracia y derechos de las mujeres constituyen en España un binomio de intensa relación. Las experiencias democráticas en el siglo xx español se tradujeron en coyunturas para el reconocimiento y expresión de las libertades, derechos y conquistas femeninas. En la Segunda República se abrió camino el derecho de las mujeres al trabajo extradoméstico, que adquiría rango de derecho fundamental (arts. 33, 40, 46 de la Constitución de 1931), y que se introducía especialmente en los servicios públicos; recibía un fuerte impulso la igualdad en la enseñanza y un cierto —aunque limitado— proyecto de coeducación. Aunque sin empalidecer los roles tradicionales de género, hacían camino al andar los nuevos roles de las mujeres en el trabajo y en la sociedad civil y política. Las españolas conseguían el voto poco después de implantada la Segunda República y tomarían parte activa en la vida política española, dando voz y participando en los fundamentales debates que les afectaban: voto femenino, divorcio, trabajo. La República española tuvo el mérito de reconocer a las mujeres como ciudadanas y como sujetos de su propia existencia y, a la vez que aplicaba el seguro de maternidad largo tiempo esperado, les reconocía libertades en el campo de las relaciones familiares —el divorcio— y de su propio cuerpo —el aborto.

Només són dones

Moltes gràcies!

Patrocinador

Protectors

Benefactors

Mitjans col·laboradors

Col·laboradors

